

"För långsam omställning" Undersökning visar behov av ett radikalare systemskifte i Ryssland.

Dagens Nyheter den 14 november 1994

Rysslands ekonomiska utveckling är helt beroende av hur snabbt företagen ställer om produktionen från obsoleta varor till konsument- och exportvaror. En undersökning av 311 ryska företag som vi genomfört under sommaren tyder på att ett snabbare och radikalare systemskifte hade gett stora vinster i form av en snabbare industriell förnyelse. Privatiseringen av industrin genomfördes onödigt sent och på ett sätt som bevarar en föråldrad industristruktur. Även den senaste tidens rubelfall beror i slutändan på för lite chockterapi. De som skyller Rysslands problem på ett för snabbt systemskifte bidrar därför till att problemen förvärras.

Rysslands BNP föll, enligt officiella siffror, med 19 procent under 1992, med 12 procent under 1993 och har fallit med ytterligare några procent under 1994. Industriproduktionen år 1994 ligger på endast 64 procent av 1989 års nivå. Landet borde befinna sig i en djup depression, med bland annat kräftgång på bostadsmarknaden och för konsumentvaruindustrier.

I stället ökade produktion och import av vitvaror, bilar och hemelektronik under 1993. Det byggs som aldrig förr. Det verkar inte finnas några gränser för hushållens efterfrågan på fler och bättre bostäder. Överallt uppstår nya privata byggföretag. Ändå visar de officiella siffrorna att byggnadsproduktionen har krympt med 50 procent under 1993.

I själva verket är de officiella siffrorna så pass felaktiga att man helt bör bortse ifrån dem. En del debattörer har stirrat sig blinda på den registrerade bruttonationalprodukten och målar därför ut katastrof-scenarier. De har missat att det i ett land som Ryssland inte finns något som helst användbart samband mellan BNP och hushållens levnadsstandard.

Det är inte omöjligt att hushållens reala inkomster har ökat de senaste åren. Det är den mest plausibla förklaringen till att hushållen har råd att köpa mer konsumentvaror och bostäder än tidigare.

Den officiella statistiken missar en stor del av de nyskapade verksamheterna. Produktionen har dessutom varit inriktad på saker som staten ville ha, t ex krigsmateriel och föråldrade, storskaliga investeringsvaror. När denna produktion minskar krymper den registrerade BNP, men hushållens genomsnittliga levnadsstandard försämras knappast. Samtidigt börjar nya och gamla företag att producera mer av det som konsumenterna vill ha, och till lägre priser, vilket de facto ökar värdet av hushållens inkomster.

Hur snabbt hushållens reala inkomster kan öka beror därför huvudsakligen på hur snabbt företagen ställer om sin produktion och producerar sådant som konsumenterna vill ha. Potentialen för en fortsatt ökning av levnadsstandard är enorm. För tillfället importeras närmare hälften av utbudet på de ryska marknaderna för konsumentvaror. En stor del av detta skulle kunna ersättas av betydligt billigare hemmaproduktion.

Traditionalisterna i Ryssland, och en del svenska debattörer, skyller utan belägg problemen på att systemskiftet skulle ha genomförts för snabbt. Vi har under sommaren genomfört en undersökning av 311 ryska företag som i stället styrker tesen att systemskiftet genomfördes onödigt långsamt och inte tillräckligt radikalt.

De flesta av de företagen som vi undersökt fortsätter i de gamla hjulspåren och är inte särskilt innovativa. Vissa är fortfarande i statlig ägo. De flesta har privatiserats på så sätt att företagsledningen och de anställda behåller kontrollen över företaget. Företagen får ofta statliga subventioner och är inte utsatta för någon större konkurrens. Den ryska konkurslagstiftningen tillåter en mer eller mindre permanent "rehabilitering" av bankrutta företag utan att företagsledningen byts ut.

En mindre grupp företag däremot arbetar med förnyelse och har kommit längre med att ställa om produktionen. Dessa företag tillhör genomgående två kategorier. Den första kategorin består av de förhållandevis få företag som tagits över av investerare som står utanför företaget i stället för anställda och företagsledare. I praktiken har den ryska privatiseringen skapat ett slags kooperativt ägande som påminner om det före detta Jugoslavien, och som inte visar sig främja innovationsbenägenheten.

Den andra kategorin av innovativa företag är sådana som har utsatts för en ekonomisk chock som är hårdare än vad andra, ofta subventionsgödda företag varit med om. Här blir kopplingen till den makro-ekonomiska politiken tydlig, som i slutändan förklarar även rubelns återkommande berg och dal-åkning.

Subventioner till industrin och jordbruket försvagar statsfinanserna och tvingar lätt staten att återigen finansiera utgifter med sedelpressen. Än viktigare är att slappheten i finans- och penningpolitiken ackommoderar företagens trögörlighet. Därmed tar det längre tid för företagen att ersätta den stora importen av konsumentvaror, och att börja få exportinkomster.

En del debattörer hävdar också att den betydande omfördelning av inkomster och förmögenheter som skett i Ryssland, samt den växande kriminaliteten, beror på ett för snabbt systemskifte. Detta är emellertid en alldeles för enkelspårig argumentering.

I själva verket har många av de nyrika byggt sina förmögenheter just på de orimligheter, t ex oklara eller olämpliga ägarförhållanden, som präglar ett för långsamt systemskifte. Ju snabbare systemskiftet fullbordas desto snabbare kommer entreprenörer att syssla med produktiva investeringar i stället för utplundring.

Naturligtvis hade det varit önskvärt om de ekonomiska reformerna hade föregåtts av uppbyggandet av en rättsstat. Frågan är dock om detta någonsin varit ett realistiskt alternativ. De lokala offentliga byråkraterna, som normalt skall upprätthålla rättsstaten, var från början korrupta och motarbetade ofta nyföretagandet. Att avveckla dessa byråkratiers makt var förmodligen nödvändigt, även om det lämnade ett vakuum som fylldes av dagens rövarkapitalism.

Att den väldiga omdaning inom näringslivet även skapar många förlorare är knappast

förvånande. Men omvälvningen är förutsättningen för framtidens välstånd. Det vore inte klokt att offra framtiden för att t ex behålla människor sysselsatta i företag som inte längre behövs.

I stället är den viktiga frågan hur väl det sociala trygghetsnätet fångar upp människor som hotas av misär. Även här är problemet att systemskiftet i flera avseenden varit för långsamt. Till en del är socialförsäkringarna oansvarigt generösa. Det är inte ovanligt att friska människor pensioneras redan vid 55 års ålder. Samtidigt tas inte tillräcklig hänsyn till inflationen i beräkningen av bidragsnivåerna så att många hamnar under fattigdomstrecket. Även här krävs således en snabbare snarare än en långsammare reformtakt.

Stefan Fölster

Georgi Trofimov